

RIKTIG RESTAURERING DRØBAK

Til deltagere i håndverkerkurset
Riktig Restaurering, Drøbak.

**Referat fra WS 4
Drøbak, 13-15 mars 2009**

TEMA: Høvler og oppsetting av verktøy.

Workshopen ble arrangert på Follo Museum og Seiersten Ungdomsskoles sløydsal. Kurslærer var Jarle Hugstmyr fra Norsk Handverksutvikling- NHU. Han har arbeidet mye med rekonstruksjon av verktøy og gamle arbeidsprosesser.

Bakgrunn og introduksjon:

Et av de viktigste kjennetegnene ved eldre panelarkitektur er bruken av detaljering og profiler på de aller fleste synlige bygningsdeler. Det å bevare disse detaljene er svært viktig for å ta vare på en eldre bygnings egenart og uttrykk. Under restaurerings- og reparasjonsarbeid kommer en ofte ut for oppgaver der det er nødvendig å skifte ut eller komplettere virke med profilering. Eldre profiler på paneler, listverk og lignende kan være vanskelig å reprodusere nøyaktig med moderne verktøy, og de profilene som kan kjøpes ferdig stemmer sjelden overens med originalmaterialet. Ofte velger en da minste motstands vei og skifter ut mer enn nødvendig pga. problemet med å skaffe materialer som tilsvarer originalprofilene.

Dette kurset er en introduksjon til det å reprodusere profiler vi finner på gamle bygningsdeler ved hjelp av enkelt håndverktøy, og etter de samme prinsippene som er brukt opprinnelig. Ofte viser det seg at eldre arbeidsmåter kan konkurrere med moderne metoder, - også økonomisk.

Fredags formiddag satte fokus på grunnleggende teori om høvling og bearbeiding av treverk med skarpe jern.

Høvelens historikk ble gjennomgått, med fokus på panelarkitekturen fra 1600-tallet og framover til vår tid. Høvelen ble etter hvert et viktig og høyt utviklet verktøy, for bruk til paneler, listverk og møbler. Vi kan tenke på hvilket enormt håndarbeid som har blitt utført av

tidligere håndverkere, når vi vet at alle paneler og listverk ble håndhøvlet fram til ca. 1860, da maskinhøvler kom på markedet. Det ble brukt og fabrikkprodusert trehøvler fram til 1950 årene. Vi må huske at bord som ble skåret på tidligere tiders sager, var svært grove i overflaten. Alle synlige flater ble sletthøvlet og påsatt den rette profil. Til dette trengtes selvfølgelig godt verktøy.

Høvelens form og høveltannens skjærevinkel avhenger av hvilket arbeid høvelen skal brukes til.

Grove utvendige arbeider eller finere innvendige arbeider? Råe eller helt tørre materialer? Høvelens åpning ved sålen og kilens utforming er viktige for høvelens funksjon. Fredag ettermiddag etablerte vi oss i sløydssalen med materialer og verktøy og gikk over i en mer praktisk fase, hvor materialutvelgelse, form, tildanning ble oss fortalt og vist.

Høveltennene, av varierende bredde, var spesialsmidd til oss av smed Terje Granås, som er stipendiat i smedfaget ved Norsk Handverksutvikling, med tyngde på verktøysmiing

Før kurset startet, hadde Hugstmyr og Færgestad besiktiget flere av de eldste husene i Drøbak, for å finne egnede og typiske panelprofiler som kunne lages på kurset.

Lørdagen valgte deltagerne seg ut en profil og flere av profilene er fra Drøbaks Kirke og Drøbaks Hospital. Emner ble kappet, profiler opptegnet og utformingen av emnet startet. Det ble valgt en konstruksjonstype hvor trekilen og høveltanna går i en kanal som blir hugget ut – et arbeid som må gjøres med stor nøyaktighet. Høvelens såle, der speilbilde av profilen blir laget er også et tidkrevende arbeid som må gjøres nøyaktig. Profilen må være lik i hele sålens lengde og den må være helt plan. Til de avsluttende arbeider med profilsålen, ble det formet

stålsiklinger med profilens form til utskraping av den endelige form. Til deler av dette arbeidet ble det også benyttet andre gamle profilhøvler.

Høvler er ofte dekorert – med enkle meddragsriper eller avrundede kanter med presise avslutninger. Den skal være god å holde i og har derfor ofte en avrundet bakende som håndbaken skyver på. Høveltanna og kilen har også ofte små dekoravslutninger. Etter at profilsålen er perfekt, skal høvelstålet slipes til den nøyaktig samme profil. Dette ble gjort på smergelskive og med stålfiler. Tilslutt ble eggen brynet og polert. Deretter var det klart for prøving av høvelen og de fleste ble overrasket over hvor små marginer man opererer med for at høvelen skal gå lett og lage vakre og glatte profiler. Noen måtte finjustere slipingene av høveltannen. Noen hadde åpninger ved kilen, slik at sponen satte seg fast. De fleste høvlene ble helt ferdig.

Høvlene blir tilhørende kurset og vil bli en del av et forhåpentlig fremtidig bygningsvern-senter ved Follo Museum, hvor håndverkerne kan få tilgang til høvlene igjen. Vi opplevde stor entusiasme fra håndverkerne og takker Jarle Hugstmyr for lærerikt kurs.

Lokalavisene Akershus Amtstidende og Østlandets Blad besøkte kurset lørdag og søndag og hadde brede omtaler av kurset etterpå.

God mat til lunsjene ble laget og servert av Follo Museum.

Deltagere på WS 4: Bjørn Ekrem, Odd Stafseng, Freddy Sørensen, Ivar Olsen, Sindre Sandberg, Pål Svendsen, Jostein Ellefsen, Are Smedsrud.

Drøbak, 23 mars 2009

Per-Willy Færgestad

Prosjektleder

